

Rahandusminister Toomas Tõniste kõne Riigikogus 8. mail 2018

oluliselt tähtsa riikliku küsimuse riigi eelarvestrateegia 2019–2022 arutelul

Austatud Riigikogu,

On kahtlemata põhjendatud, et riigi eelarvestrateegiat aastateks 2019–2022 arutatakse Riigikogus olulise tähtsusega riikliku küsimusena.

Iga riigi jaoks on oluline, et riigi majandus ja rahaasjad on heas korras, sest see on meie ja meie laste heaolu üks oluline tagatis. Ilma toimiva majanduseta ei ole riiki ja riik, kes on suurtes võlgades, lämmatab varem või hiljem ka majanduse. Meie soovid on alati suuremad kui võimalused, aga laenurahaga kipub tihti minema nii, et mis kergelt tulnud, see kergelt läinud.

Mul on väga hea meel, et oleme kokku pannud eelarvestrateegia, milles valitsussektori eelarve on struktuurselt tasakaalus ja nominaalselt ülejäägis. 2022. aastaks oleme tagavaraks kavandanud isegi väikese struktuurse ülejäägi.

See tähendab seda, et riigi rahandus on ka tulevikus heas korras. Valitsuse eelarvepoliitika on vastutustundlik ja, mis minu meelest on oluline, me ei ela üle oma võimete.

Eestile on iseloomulik, et meie valitsussektori võlakoormus on Euroopa Liidus kõige väiksem. Nii on ka edaspidi. Veelgi enam, me kasutame eelarveülejääke ja reserve selleks, et maksta tagasi varem võetud laene. Möödunud aastal oli valitsussektori võlakoormus 9% SKPst, siis 2022. aastaks kahe kahaneb see ligi kaks korda ehk 5,3%-ni SKPst. Ja juba 2020. aastal jõuame me olukorda, kus valitsussektori võlad on väiksemad kui reservid. Seega kokkuvõttes valitsussektori netovarad kasvavad. Need, kes nüüd on otsustanud oma kriitika suunata reservidele, tegelikult tegelevad lihtsalt eksitamisega, sest laene ja reserve tuleb alati vaadata koos.

Põhimõtteliselt võiks me otsustada ka laenud refinantseerida ja koguda reserve veel juurde, kuid see ei oleks majanduslikult otstarbekas, sest meie reservid võimalikeks kriisiolukordadeks on

rahandusministeeriumi hinnangul enam kui piisavad ja madalate intresside tõttu ei ole kasulik raha lihtsalt niisama reservides hoida.

Laiem raam, milles me oma eelarvepoliitikat kavandame, on kokkuvõttes see, et eelarve on struktuurses tasakaalus ja nominaalses ülejäägis ja see tähendab, et me täna veidi jahutame majandust, võttes majandusest raha välja ja makstes sellega tagasi laene.

Struktuurne tasakaal oma olemuses tähendab seda, et riigi eelarvepoliitika vastab riigi majanduse olukorrale ja ei jahuta ega kuumuta seda üleliia. Need, kes nüüd soovivad, et tegelikult peaks valitsuse eesmärk olema hoopis struktuurne ülejääk, soovivad kaudselt seda, et me peaksime oma majanduskasvu jahutama rohkem, kui majanduse olukorra hindamiseks mõeldud meetodika järgi mõistlik oleks. Loomulikult on ka see võimalik, aga ma ei ole veendunud, et see oleks mõistlik.

Eesti maksukoormus on jätkuvalt allapoole Euroopa Liidu keskmist, mis on 40% SKPst. Samas on meie maksukoormus Lätist ja Leedust mõnevõrra kõrgem, mis tähendab, et majanduse konkurentsivõime huvides me ei peaks maksukoormusel laskma kasvada.

Kui heita pilk ajalukku, siis oli meie maksukoormus enne suurt kriisi 31% lähedal ja tõusis juba 2016. aastaks 34% tasemele. Kusjuures peamine – üle 2% suurune – hüpe toimus aastatel 2014–2016, kui valitsust juhtis Reformierakond. Tuletan meelde, et 1% maksukoormust tähendab üle 200 miljoni euro suurust lisakulu maksumaksjatele aastas. See ei ole väike raha.

Sellepärast on mul rahandusministrina eriti hea meel selle üle, et valitsus, mille partnerid on minu koduerakonnast maailmavaateliselt pigem vasakul, on kokku leppinud eelarvestrateegias, mis maksukoormust sisuliselt ei tõsta ja järgmistel aastatel püsib meie maksukoormus stabiilselt 34% lähedal SKPst.

Ka Eesti tööjõumaksud on alla Euroopa keskmise. See aitab säilitada Eesti majanduse konkurentsivõimet. Maksukoormust ja tööjõumakse vähendab muu hulgas maksuvaba tulu reform, mis vähendab tööjõumakse töötajatel, kes saavad väiksemat palka.

Samuti on mul väga hea meel selle üle, et valitsus on kokku leppinud maksurahus ja uusi makse ei tule. Järgmise aasta algusesse kavandatud alkoholiaktsiisi tõus jääb ära. Samamoodi jätsime juba varem ära eelmise valitsuse tänavu aasta algusesse kavandatud diislikütuse aktsiisitõusu. Jäävad ära ka magustatud jookide maks ja pakendiaktsiisi muudatused.

Räägin mõned sõnad ka Eesti majanduse arengust. Eesti majandus kasvab kiiremini, kui me varem ootasime. See on hea uudis. Sel aastal kasvab majandus 4%, järgmisel aastal 3,3% ja siis stabiliseerub kasv 3% lähedal. Eesti on väike ja avatud majandusega riik. Meil läheb hästi siis, kui ka meie naabritel läheb hästi. Aga me peame ise oskama seda head keskkonda ära kasutada ja valitsus ei tohi teha asju, mis ettevõtteid ilmaasjata takistavad. Ning valitsus peab tagama, et riik ja Eesti puhul eriti e-riik toimiks lihtsalt, mugavalt iga kodaniku jaoks.

Majanduse kasvades tõusevad ka palgad. Keskmise palk jätkab kiiret tõusu rohkem kui 5% aastas. Järgmisel aastal on keskmiseks palgaks oodata ligi 1380 eurot.

Hea on see, et inimestel jätkub tööd ja tööpuudus on madal. Pigem on muresid tööandjatel, kellel puudub või pole töökäsi nii palju, kui nad seda sooviksid. Valitsuse algatatud töövõimereform on siin appi tulnud ja on aidanud rakendust leida inimestel, kes seni on tööturul kõrvale jäänud.

Samuti tõusevad pensionid. Kokku nelja aastaga on oodata keskmise pensioni tõusu veerandi jagu. Ehk siis keskmine pension tõuseb 2022. aastaks 112 euro võrra ehk 559 euroni.

Hinnatõus jääb aga pidama 2% lähedale. See tähendab seda, et palgad ja pensionid tõusevad kiiremini kui hinnad ja rahva ostujõud kasvab.

Riigieelarve kulude pool on samuti kokku pandud vastutustundlikult. Kui vaadata riigieelarve suuri näitajaid, siis eelarve maht kasvab järgmisel aastal *circa* 6,5% ja see on sarnane SKP nominaalkasvuga ja riigieelarve kulud suhtena SKPsse oluliselt ei muutu. Kui vaadata kogu strateegia perioodi, siis riigieelarve kulude suhe SKPsse väheneb. See tähendab, et riigieelarve kulud kasvavad aeglasemalt kui majandus. Selle põhjuseks on osalt see, et Euroopa Liidu 2014.–

2020. aasta perioodi vahendid lõppevad selle planeerimisperioodi lõpuks. Järgmise perioodi vahendeid aga ei ole me saanud veel arvestada ei tulude ega kulude hulka. Aga eks selles osas annab rohkem selgust ehk juba järgmine eelarvestrateegia, mis valmib vähem kui aasta pärast.

Kui vaadata suuremaid kulugruppe, siis loomulikult on suurimaks kasvavaks kulukohaks riigieelarves sotsiaalkaitse ja tervishoid, sest koos majanduse ja palgatõusuga kasvavad nii pensionid ja peretoetused kui ka ravikindlustuse kulud ning abisaajate ringi, aga ka peretoetusi ja eriti toetusi suurtele peredele on oluliselt kasvatatud.

Ravikindlustuse eelarve kasvab isegi kiiremini kui majandus, sest oleme otsustanud ravikindlustuse eelarvesse hakata kasvavas joones maksma täiendavaid vahendeid ka mittetöötavate pensionäride eest, mis võimaldab pakkuda rohkem ja paremaid raviteenuseid, makstes samal ajal tervishoiutöötajatele ka korralikku palka.

Kokku kulub tervisele ja sotsiaalkaitsele ligi pool riigieelarve kuludest ja need kulud kasvavad tõenäoliselt kiiresti ka tulevikus, sest meie rahvastik vananeb ja neid, kes makse maksavad, jääb aina vähemaks, samas kui abivajajate arv kasvab.

Teine valdkond, mis kasvab koos majandusega, on riigikaitse. Sellele kavandame ka järgmistel aastatel 2% SKPst ja lisaks veel liitlaste vastuvõtuga seotud kulud. Peale selle kavandame aastatel 2018–2022 täiendavalt 100 miljonit eurot tankitõrjesüsteemide, õhutõrjesüsteemide, suurtükkide ja miinipildujate laskemoona hangeteks.

Samamoodi kasvavad ka kulud teadus- ja arendustegevusele. Järgmise nelja aasta jooksul kulub selleks 659 miljonit eurot. Sellega me tagame, et teaduse ja arendustegevuse kulud on üle 0,8% SKPst ja kasvavad koos majandusega. Riigi panuse kõrval on aga jätkuvalt keeruline küsimus see, kuidas erasektor suudab riigiga sammu pidada sellel teel. Riik võib siin olla vedur, aga vaja on ka vaguneid ja pikemas perspektiivis on loomulik, et eraettevõtted võtavad juhtohjad enda kätte.

Meie üks eesmärk seda eelarvestrateegiat kokku pannes oli suunata meie käsutuses olevad vahendid valdkondadesse, kus neist ühiskonnale rohkem kasu tõuseb. Selleks vaatasime me üle ka Euroopa rahade jaotuse, mis pandi paika juba neli aastat tagasi. Kui mõnes valdkonnas oli kavandatud vahendeid rohkem, kui tegelikult vaja on või kasutada suudetakse, ja samal ajal näiteks teedehituses on olemas nii vajadus paremate teede järgi kui ka projektid ja ehitajad, siis on ju loomulik, et me kasutame Euroopa raha vajalike teede ehitamiseks. Parematele teedele ja ühendustele kavandamegi me järgmisel neljal aastal kokku kaks miljardit eurot.

Need on ehk kõige olulisemad arvud selles eelarvestrateegias, aga täpsema ülevaate palju põhjalikuma ülevaate järgmisteks aastateks kavandatud kuludest ja tuludest saate loomulikult eelarvestrateegiast ning juba sügisel riigieelarvest ja selle seletuskirjast.

Kui rääkida aga strateegilisest vaatest, mis jääb kaugemale selle eelarvestrateegia perspektiivi taha, on kõige olulisem arv töötajate ja maksumaksjate arv, kelle õlul on nii hariduse, kaitseväge, tervishoiusüsteemi, turvavõrkude ja tegelikult kogu riigi ülalpidamine. Mida vähem meid on, seda kallimaks inimese kohta läheb ainuüksi meie taristu ülalpidamine, sest Eesti on ka tulevikus 45 000 ruutkilomeetri suurune.

Selles mõttes on tõesti miljoni euro küsimus see, kuidas kasutada meile usaldatud maksmaksja raha paremini selleks, et meil oleks tulevikus rohkem maksumaksjaid, kellele on kallis Eestimaa, eesti keel ja eesti kultuur. Muidu pole meil paarisaja aasta pärast ei oma riiki ega riigieelarvet. Ka selle eelarvestrateegia üks prioriteet on meie rahvaarvu kasvatamine, aga ma usun, et see on ülesanne, millega peavad pead murdma veel paljud töörühmad, valitsused ja riigikogud. Aga see on juba veidi teise arutelu teema.

Riigi eelarvestrateegia aluseks olnud rahandusministeeriumi majandusproгноosile ning eelarvestrateegia eesmärkidele on andnud oma hinnangu sõltumatu eelarvenõukogu. Mul on väga hea meel tõdeda, et eelarvenõukogu hinnang meie majandusolukorrale langeb kokku rahandusministeeriumi prognoosiga. Välja toodud negatiivsete riskidega – nagu madalam välisnõudluse kasv, palgakasvu aeglustumine, aga ka maksukäitumise riskid maksusüsteemide muutumisel – võib üldjoontes nõustuda.

Kriitikana on Eelarvenõukogu toonud välja, et eelarvestrateegias nimetatud meetmeid eelarve eesmärkide saavutamiseks ei ole piisavalt põhjalikult selgitatud ning mõjuhinnangud on pealiskaudsed. Tahan siinkohal kinnitada, et kõiki meetmeid on hinnatud täie tõsidusega ning konservatiivsetel eeldustel. Seetõttu ei saa kuidagi nõustuda väitega, et struktuurne tasakaal ei ole saavutatav. Meetmete rakendamiseks jätkub töö eelnõudega, kus on toodud ka põhjalikumad selgitused ja mõjuhinnangud. Samuti analüüsitakse kõiki meetmeid veel kord juba suveprognoosis, et järgmise aasta riigieelarve püsiks kindlatel alustel.

Kasutan siinkohal võimalust selgitada mõnda olulisemat meedet. Soodne majanduskeskkond on suurendanud riigiettevõtete kasumi väljavaateid, mis võimaldavad neil maksta suuremaid dividende. Siinjuures me ei eelda siiski kogu puhaskasumi väljavõtmist, vaid ettevõtetele jääb ka teatav puhver. Tavapärane on ka välisvahendite kasutamise pidev ülevaatamine ja optimeerimine. Kinnisvara projektide hindamise raames võtsime aluseks realistliku ajakava ja mõned investeeringud nihkuvad ajas edasi.

Eelarvenõukogu viitab konkreetsemalt täiendavaid töökohti loovate meetmete puhul väljatõrjumise võimalusele, mis vähendaks täiendavalt planeeritud eelarvelaekumisi. Näiteks tuuakse korterelamute renoveerimine, kuna ehitusturul vabu ressursse ei ole ja uusi projekte saab algatada vaid millegi muu arvel. On tõsi, et eelmisel aastal suurenes nõudlus ehitussektoris märkimisväärselt, ammendades suures osas olemasolevad ressursid, ja valdavalt oli nõudluse kiire kasvu taga valitsussektor, kelle investeeringute maht suurenes rahaliselt 29%.

Korterelamute renoveerimise meede on aga plaanis käivitada alles 2019. aastal, kui valitsussektori investeeringute kasvutempo on langenud 7%-le ja alaneb edaspidi veelgi. On põhjust arvata, et selle aja peale on ehitussektor suutnud kõrgema nõudluse tasemega kohaneda ning täiendavad tellimused täita.

Eelarvenõukogu viitab ka välismaalaste seaduse muudatuse puhul väljatõrjumise efekti võimalusele. Samas on selle seadusemuudatuse eesmärk lubada riiki täiendavat tööjõudu vaid

kas kohalike tippspetsialistide puudusel või majandustsükli kõrgseisust tuleneva laiapõhjalisema tööjõupuuduse leevendamiseks. Nendel tingimustel peaks väljatõrjeefekt olema minimaalne.

Austatud Riigikogu,

See tasakaalus riigieelarvestrateegia panustab meie majanduse, rahvaarvu, julgeoleku, sidususe ja heaolu kasvu nii, et maksud ei tõuse, riigi võlakoormus väheneb ja riigi rahaasjad on ka järgmisel neljal aastal heas korras.

Tänan!